
Ю. Л. БОШИЦЬКИЙ

Юрій Ладиславович Бошицький, професор, ректор Київського університету права НАН України

ДЕСЯТЬ КРОКІВ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА НА ШЛЯХУ ДО УСПІХУ – ПЕРСПЕКТИВИ 2009–2010 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Сьогодні в Україні відбуваються масштабні перетворення у багатьох сферах життєдіяльності суспільства та держави. Насамперед, це конституційна, правова, судова та соціальна реформи, проведення яких безпосередньо не можливе без реформ у національному освітньому просторі, в тому числі й реформування існуючої системи підготовки юристів, тобто юридичної освіти.

Система вищої юридичної освіти в будь-якій державі має певні притаманні лише їй особливості та тісно взаємодіє з іншими системами суспільства, а саме з політичною, економічною, соціальною тощо. Це характерно і для національної системи вищої юридичної освіти в Україні.

Сучасна система вищої юридичної освіти, яка сформувалася за часи державної незалежності України, під впливом політичних, соціально-економічних та інших чинників, потребує докорінних змін та перетворень. Звичайно, якщо порівнювати сучасну систему юридичної освіти та науки з радянською, то ми можемо констатувати докорінні зміни, але при цьому, сучасні тенденції розвитку університетської юридичної освіти ще далекі, у цій сфері, від європейських стандартів, хоча процес євроінтеграції стає все помітнішим.

На жаль, слід констатувати, що сучасний стан вищої юридичної освіти не зазнав докорінних якісних змін, і тому, це не дозволяє системі підготовки юристів в Україні стати в один ряд з системами юридичної підготовки в державах континентальної Європи.

При реформуванні вищої юридичної освіти в Україні доцільним було б звернутися до досвіду європейських держав, які вже здійснили реформи в цій сфері, згідно стандартів та вимог Болонського процесу. Зокрема, цікавим є досвід реформи юридичної освіти Німеччини, який мав законодавче закріплення, шляхом прийняття у 2002 р. Закону «Про реформу юридичної освіти».

Першою частиною реформи стало посилення міжнародної орієнтації навчального процесу, яка забезпечувалася введенням викладання окремих дисциплін іноземною мовою. Другою складовою реформи, стало посилення орієнтації юридичної освіти на потреби адвокатури, задля чого було передбачено

© Ю. Л. Бошицький, 2009

обов'язкове залучення адвокатів-практиків у навчальний процес. На мою думку, досвід Німеччини можна використати при реформуванні юридичної освіти в Україні.

Слід зазначити, що першочерговим завданням розвитку вищої юридичної освіти, в Україні, є вдосконалення організаційно-правових основ організації та функціонування вищих навчальних юридичних закладів, насамперед, прийняття нового Закону «Про вищу освіту», який би базувався на європейських стандартах освітньо-наукового простору та встановлював єдині вимоги щодо існуючої системи підготовки юристів, які відповідали б інтересам суспільства та держави.

Іншим, і найбільш значущим напрямом реформування юридичної освіти, має стати питання якості підготовки юриста, тобто висококваліфікованого фахівця у сфері права з відповідним рівнем сучасних правових знань та високим рівнем правосвідомості. А цього можливо досягти лише змінивши підходи щодо методології викладання юридичних дисциплін, як за змістом, так і за формою. Насамперед, основою системи юридичних знань, повинні стати принцип верховенства права та гарантованості прав і свобод людини та громадянина, тобто підготовка юристів повинна бути спрямована на підготовку спеціалістів у правозахисній сфері. Водночас, впроваджувати у навчально-виховний процес інноваційні форми та методи навчання, які сприяли б виявленню та розвитку інтелектуальних здібностей студентів.

Поряд з цим, пріоритетними напрямами державної політики щодо реформування юридичної освіти в Україні має бути: особистісна орієнтація юридичної освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобуванні освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу та ін.

Сучасність ставить серйозні завдання перед юридичною наукою та освітою, які можуть мати вплив на українське суспільство, лише за умови, що така освіта буде поєднуватися з розвитком у громадян правової культури та формуванням всебічно розвинутого спеціаліста, готового до виконання практичних завдань із захисту інтересів свого клієнта, прав і свобод людини та цінностей демократичного суспільства.

Підготовка сучасного фахівця юриста – це забезпечення не лише відповідного рівня інтелекту та глибоких знань з фаху, а також морально-етичне виховання майбутнього юриста, сприйняття індивідуальною свідомістю студента суспільних цінностей і реалізацію їх у практичній діяльності. Підготовка такого фахівця має сенс тільки у контексті духовно-практичних кроків, у напрямку самовиховання особистості, сприяння освіченості майбутніх юристів, їх моральної досконалості, інтелігентності.

Концепція освіти в Київському університеті права НАН України націлена на триєдність ціннісних орієнтацій: навчання, дослідження і виховання. Вона передбачає, що тільки громадянин, який глибоко усвідомив державно-національні інтереси та національні цінності й загальнолюдські надбання, котрий вміє реалізувати свої знання, фахові навички та вміння у полікультурному просторі, має почуття патріотизму, національної свідомості, високі морально-професійні якості, зможе проводити практичну діяльність на належному рівні.

Нещодавно розпочався новий навчальний рік. Які ж орієнтири та відповідні кроки визначені університетом щодо поглиблення якості освітянських послуг? Символічним є те, що для реалізації наших задумів потрібно зробити десять найважливіших кроків у різних сферах життя вузу.

По-перше. Розширюється залучення провідних вчених та практиків до роботи зі студентами через майстер-класи, які вперше у сфері юридичної освіти України впроваджені у навчальний процес саме в нашому університеті. Метою проведення майстер-класів є аналіз проблемних питань розвитку держави і права, міжнародного співробітництва та функціонування міжнародних організацій. Їх проводять провідні українські та зарубіжні науковці та практики-юристи. Це такі визнані корифеї, як: академік Ю.Шемшученко та В.Мамутов, екс-голова Верховного Суду В.Бойко, професори О.Чирич зі Словенії, В.Чаплинський з Польщі, Алан Скурбаті зі Швеції, Атілла Петерфалві – Омбудсмен Парламенту Угорської Республіки та ін.

По-друге. Для керівництва університету є абсолютно зрозумілим, що ефективність навчального процесу залежить і від розвитку наукових зв'язків з провідними юридични-

ми вузами як України, так і Європи. Лише за останній рік були підписані, і почали реалізовуватися на практиці, угоди про співробітництво з вузами Угорщини, Росії, Білорусії, Молдови, Словаччини. Постійно проводяться консультації щодо співпраці з провідними юридичними вузами Європи, США та Канади. У рамках зазначених угод та інших домовленостей, із зарубіжними вузами та іноземними інституціями, гостями університету, які мали зустрічі зі студентством та професорсько-викладацьким складом, у першій половині 2009 р. були: Вільям Тейлор – посол Сполучених Штатів, Сінтія Ненс – декан юридичного факультету Арканзаського університету, Крістофер Келлі – професор, Вільям Померанц – директор Інституту Кеннана (м. Вашингтон, США), Уільям Батлер – професор Пенсільванського університету, Ванда Ламм – директор інституту правових досліджень Угорської академії наук, академік, Мессер Хагіт – директор Об'єднаного університету Ізраїля, професор, Герріт Манссен – професор університету м. Регензбурга у Німеччині, Ян Барту – завідувач відділу публічного права інституту держави і права Академії наук Чеської Республіки, професор.

Зазначене вище надає можливість покращити якість навчання, залучити іноземних викладачів до навчального процесу, студентам та аспірантам університету вивчати іноземне законодавство, досвід зарубіжної юриспруденції, створити умови щодо оприлюднення наукових ідей наших викладачів та студентів в іноземних наукових виданнях.

Враховуючи те, що повноцінний розвиток особистості студента-правознавця залежить не лише від вивчення законів, а й від спілкування з визнаними у державі фахівцями. Університет буде поглиблювати зв'язки з провідними політиками, науковцями і практиками-юристами, з метою реалізації триєдиного діалогу студент – науковець – практик. Такі зв'язки нададуть можливість для організації проходження практик студентами у державних адміністраціях, судових та правоохоронних органах і прокуратурі, що відповідає існуючим стандартам освітньої діяльності.

По-третє. Пріоритетом залишається удосконалення університетської бібліотеки, її фонди щорічно поповнюються сучасною літературою, найбільш потрібними підручниками, навчальними посібниками, монографіями, а також енциклопедіями, словниками, художньою літературою, яка впливає на формування інтелігентності та загальної культури наших студентів. На сьогодні фонд бібліотеки становить понад 100 тис. друкованих видань, з них 57 тис. примірників підручників, навчальних посібників, монографій, майже з 10 тис. найменувань. Фонд на електронних носіях складає понад одну тисячу праць. Фонд фахових журналів складається з 10 тис. примірників, які представлені 68-ми найменуваннями. За останні два роки стало реальністю забезпечення кожного студента індивідуальним підручником безкоштовно, є можливість, в режимі читального залу, користуватися книгами, опублікованими не лише в країнах СНД, а й провідними вузами Європи.

По-четверте. Продовжується удосконалення дистанційного навчання, яке впливає на конкурентноздатність вітчизняного ринку освітніх послуг, збільшує доступність до них різних соціальних груп та категорій населення, створює передумови для прискорення розвитку всіх стратегічно важливих сфер нашого суспільства, і полегшує повноцінне входження України у світовий інформаційний простір, зберігаючи при цьому високоякісний людський капітал. Це певною мірою відповідає вимогам Болонського процесу. Дистанційна форма навчання засновується на використанні як науково-викладацького потенціалу вузу, так і новітніх комп'ютерних технологій. Сьогодні саме за такою формою навчання університет надає освітні послуги для 126 студентів.

По-п'яте. Пріоритети університету, в цьому навчальному році, направлені на максимальне сприяння всебічному розвитку студента-правознавця. Студентам, які мають здібності щодо дослідницької, наукової роботи, надана можливість, за рахунок університету, брати участь у різних наукових конференціях, олімпіадах, науково-практичних семінарах не лише у вузах України, а й за кордоном. Поглибитися робота студентських наукових гуртків, юридичної клініки. Діяльність студентів у юридичній клініці дозволить застосувати одержані теоретичні знання, усвідомити їх цінність і значення та підтвердити свою правову грамотність у конкретних справах, а також ці знання допоможуть будувати відповідну кар'єру нашого студента в майбутньому.

Особлива увага приділена підтримці студентського самоврядування, проведення виборів студентського лідера та активу. Важливим аспектом цього року буде більш активне залучення талановитої молоді до наукових розробок вузу, підготовку кращих з них до вступу в аспірантуру. Також через кафедри та кураторів студенти більш активно будуть залучені для написання наукових робіт, підготовки статей до започаткованих університетом енциклопедичних видань, «Часопису Київського університету права», наукових конференцій, конкурсів, наукових робіт, олімпіад.

По-шосте. Новий розвиток отримають щорічні наукові міжвузівські конференції. Досвід останніх років підказує, що конференції потрібно робити комплексні – які будуть полягати в тому, що студенти з різних вузів матимуть нагоду спілкування, обміну науковими ідеями, а також спільний відпочинок і оздоровлення. Тому такі конференції будуть проводитися постійно у Прикарпатті, Закарпатті і Криму. Розшириться і тематичне коло таких форумів. Так, окрім конференцій «Європейська юридична освіта і наука: студентський вимір», «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку», наукових читань В.М.Корецького, з цього року розпочинаємо проведення конференції в Алушті, яка буде присвячена сучасним проблемам правової системи України.

Наукова робота університету продовжиться дослідженнями таких науково-практичних тем як: «Нормативно-правове та організаційне забезпечення діяльності міжнародних шкіл, з правом надання атестату про повну середню освіту в Україні та документу про освіту країн-партнерів»; «Забезпечення захисту прав суб'єктів авторського права та суміжних прав у м.Києві»; «Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні».

По-сьоме. Наші пріоритети, в цьому навчальному році, будуть направлені на максимальне сприяння всебічному розвитку студента – правознавця. Для цього ми впроваджуємо і підтримуємо різні проекти, які сприяють удосконаленню духовного та культурного розвитку студентської молоді.

Це такі креативні проекти, які є тільки у нас – проект «Пізнай свій край», який включає екскурсії до історичних пам'яток нашої батьківщини за рахунок університету. Зокрема, це проект «Інтелектуальна власність в Україні – перлини сучасного мистецтва для студентської молоді», у рамках якого постійно проводяться виставки живопису кращих майстрів пензля, і цілий рік картини прикрашають стіни університету.

Новий проект «Інтелектуальна власність в Україні – перлини сучасної літератури для студентської молоді», у рамках якого проводяться презентації творів сучасної літератури, зустрічі з відомими письменниками та провідними видавництвами Києва.

Інший надзвичайно креативний проект «Майбутнє країни в руках талановитої молоді» надасть можливість студентам проводити різні конкурси, фотовиставки, спортивні змагання, КВК. Університет продовжує підтримувати різноманітні студентські заходи, які збагачують молодь, зокрема, художню самодіяльність, суботники, пізнавальні екскурсії, подорожі та конкурси краси «Міс та Містер університет» – які підтверджують, що наші студенти – не тільки розумні і талановиті, але й гармонійно розвинуті та надзвичайно вродливі.

По-восьме. Напередодні дня фізичної культури та спорту нами впроваджено ще один проект, який має назву «СЬОГОДНІ ЗІ СПОРТОМ – ЗАВТРА З МАЙБУТНІМ». Знаючи проблеми сучасної молоді та її фізичний стан, ми послідовно розвиваємо концепцію підготовки високопрофесійного правника та фізично розвинутою особистістю. Останні роки наш вуз намагається залучати студентів до спорту, через різні спортивні секції. В університеті створена команда студентського жіночого регбі, однієї з 5-ти в Україні, яка з 2007 р. займає призові місця на всеукраїнських та міжнародних турнірах. Проводилися змагання з міні-футболу, армреслінгу, шахів.

Сьогодні ця ситуація значно покращилася, завдяки збудованому за це літо, новому, сучасному, багатофункціональному спортивному комплексу, аналогів якому в Києві немає. Його побудовано у максимально короткий термін (45 днів) з 15 липня по 31 серпня 2009 р. Загальна площа цієї споруди – 1400 м², і складається з: – тенісного корту, побудованого на основі високоякісного теніситу і відповідає всім вимогам для повноцінного тренувального процесу та проведення змагань; – універсального спортивного майданчика з голландським покриттям зі штучної трави, яка відповідає всім вимогам екологічних та санітарних норм безпеки. Цей майданчик призначений для гри в міні-футбол, баскет-

бол, волейбол; – майданчика для бадмінтому з найсучаснішим покриттям «HARD» для гри в бадмінтон та настільний теніс; – майданчика для релаксації та відпочинку, на території якого розбита ландшафтна зона; – тренажерного комплексу, який включає шість сучасних комплексних вуличних тренажерів, розрахованих для занять всіх вікових груп. У рамках цього проекту, відкрито першу університетську спартакіаду по футболу, волейболу, бадмінтону, тенісу та регбі.

У цій спартакіаді візьмуть участь молоді, щойно створені студентські спортивні команди. Сподіваюсь, це буде цікаво, корисно та ефектно. Такі проекти сприятимуть інтенсивному розвитку фізичних, інтелектуальних здібностей студентів, посиленню у навчально-виховному процесі морально-етичної складової, формуванню у майбутніх фахівців практичних навичок тощо. Адже, призначення сучасної освіти полягає в тому, щоб передати майбутньому правнику глибокі загальнокультурні основи, комунікативні здібності, критичність та культуру мислення, здатність приймати самостійні рішення, в цілому підготувати професіоналів, які б сповідували принцип верховенства права та активну громадянську позицію. Вважаємо, що основним змістом діяльності університету, на сучасному етапі, повинно стати формування інноваційного, гуманістичного, освітньо-виховного середовища, що, в свою чергу, передбачає фахову глибину та інноваційні технології в системі освіти, з метою інтеграції у європейський освітянський простір.

По-дев'яте. Великі перспективи відкриваються і перед щойно створеним видавничим центром вузу, про який я говорив, в якому ми плануємо видавати підготовлені нашими викладачами монографії, наш науково-теоретичний щоквартальник «Часопис Київського університету права», популярність якого зростає серед правознавців, і в якому все більше публікуються не лише наші науковці, а й провідні зарубіжні вчені. Поглиблюється і якість цього щоквартальника. Редакційний портфель постійно зростає. З кожним номером обсяг «Часопису» збільшується. Так, якщо в № 1 за 2005 р. містилося 25 статей, то в № 1 за 2009 р. – вже 50. Покращується якість матеріалів, про що свідчать відгуки фахівців, також значно збільшилася кількість передплатників часопису, представники різних юридичних компаній зацікавлені розміщувати свої реклами на шпальтах журналу.

З цього навчального року ми запустили щомісячну університетську газету, яка має назву «Калейдоскоп Університетських Подій» (КУП), перший номер якої побачив світ 1 вересня. Мета газети – допомогти формуванню особистості студента завдяки цікавим, креативним рубрикам про юридичну науку та освіту, студентське життя, про нові видання, мистецтво, спорт, історичні пам'ятки нашої країни тощо.

По-десяте. Авторитет університету поступово заслужено зростає. Тому потрібно приділяти послідовну і комплексну увагу не тільки змісту та якості послуг, які ми надаємо, а й покращувати умови, у яких відбувається навчання студентів та робота викладачів. За надзвичайно короткий час була оновлена будівля університету, як з середини так і зовні. Сьогодні мені не соромно за умови, в яких працюють наші викладачі та навчаються наші студенти. Це сучасні, естетичні та комфортні умови.

Ефективна діяльність університету вимагає гармонійного співвідношення категорій форми та змісту. Ми продовжуємо курс на реконструкцію будівлі університету, його приміщень та території. Це нелегка робота, однак ми прагнемо, щоб наші досягнення у сфері формування професійних юристів мали пристойний формальний вияв.

Сьогоднішні випускники вже мали нагоду навчатися у відремонтованих, сучасних аудиторіях, у комфортній та естетично переобладнаній бібліотеці, нових комп'ютерних класах, спортивному та тренажерному залах тощо.

Практично все, що ми задекларували на початку навчального року, зараз вже є реальним і працює на позитивний імідж КУП НАНУ. Ми прагнемо до того, щоб Київський університет права НАН України гідно виконував своє призначення і виправдовував високу довіру НАН України, надії наших студентів та їх батьків.

І на завершення. Концепція розвитку Київського університету права передбачає посилення роботи регіональних відділень і в інших областях України. Вже понад 10 років працює наш структурний підрозділ у м.Рівному та 7 років діє навчально-консультативний центр в м.Ужгороді, які за ці роки дали можливість здобути вищу юридичну освіту тисячам студентів. Вперше в історії вузу ми забезпечили всіх охочих гуртожитками.

Новий навчальний рік ми розпочинаємо і новою структурою університету, до якої увійшли нові наукові центри, такі як: Центр конкуренційного права, Центр інформаційних технологій, Центр політичних, гуманітарних та прикладних досліджень, Науково-методичний центр забезпечення якості юридичної освіти, Культурно-розважальний та Видавничий центр. Створена наглядова рада вузу та опікунська рада, до якої увійшли авторитетні громадські діячі, представники юридичної та управлінської еліти країни. Все це переконливо свідчить, що КУП НАНУ твердо і послідовно займає одне з провідних місць, серед вузів країни, у яких вивчають право. Підтвердженням є і те, що в цьому році університет за незалежним рейтингом посів сьоме місце серед 90 вузів країни за показником – якість навчання.

Завдяки ефективній, злагодженій праці ректорату, вченої ради, усього колективу університету ми наближаємося до задекларованої раніше мети – створення елітного, з точки зору якості освіти, юридичного вузу (наприклад, Оксфорду чи Кембриджу), де викладатимуться найсучасніші юридичні дисципліни, які читатимуть провідні українські та зарубіжні фахівці, де є можливість приділити увагу кожному студенту персонально, а випускнику надана допомога з працевлаштування. З іншого боку, це сприятиме органам влади, управління, судовим та правоохоронним органам в отриманні підготовлених на належному теоретичному рівні молодих кадрів.

Зазначене вище надає відчуття нашому колективу та нашим структурним підрозділам у містах Рівному і Ужгороді, що Київський університет права НАН України гідно виконує покладені на нього завдання і виправдовує довіру НАН України.

Київський університет права прагне готувати успішних фахівців правників для нашої дійсно прекрасної країни. Ми пам'ятаємо вічну мудрість, що з усіх скарбів найдорожче – знання, його не можна ні вкрасти, ні загубити, ні знищити. З перших хвилин навчання ми намагаємося донести до студентів і те, що право – це мистецтво добра і справедливості. Пам'ятаємо, і те що наша Батьківщина починається з кожного з нас, від поваги до своїх батьків, до своїх вчителів, до друзів та колег, від гармонії в сім'ї до гармонії в суспільстві, де повинні панувати гуманізм, закон та справедливість.

В. Б. АВЕР'ЯНОВ

Вадим Борисович Авер'янов, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР У РЕФОРМУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Реформування українського адміністративного права має важливе практичне значення, оскільки від цього прямо залежить і зміст діючих актів адміністративного законодавства, і стратегічна спрямованість розвитку всієї адміністративно-правової галузі. Адже ще й досі адміністративне право асоціюється, перш за все, із розпорядчим втручанням у поведінку приватних осіб, заборонами, примусом, мірами відповідальності. Це, на жаль, дуже стійка традиція, притаманна в цілому пострадянській юридичній науці та практиці, включаючи українську.

Названа традиція має бути подолана за допомогою нових засобів регулятивного впливу адміністративно-правових норм. Якщо узагальнити, то адміністративне право має більше встановлювати обмеження для держави (точніше, для всієї публічної адміністрації), і менше – для людей (так само як і загалом для приватних осіб). Саме ця вимога повинна стати провідним імперативом у трансформації адміністративно-правової галузі.